

Szilágyi Zsolt

Elitkutatások és elitfogalmak az utóbbi három évtized magyar történetírásában

A nyugat-európai vagy éppen a kontinensen kívüli elitvizsgálatokkal szemben, idehaza – Vörös Károly és Gyáni Gábor hetvenes évekbeli úttörő, de még nem „elit-szempontú” írásait¹ követően – a tényleges elitkutatások (éppen a Horthy-korra vonatkozóan) Huszár Tibor kezdeményezésére, 1978-ban indultak meg.² Kovács I. Gábor, aki legutóbb összefoglalta a magyar elitkutatások kezdetének historikumát, úgy véli, hogy az első kísérletek a lengyel szociológus Włodzimierz Wesolowski (kizárólag belső használatra lefordított) munkája nyomán születtek meg.³ A programba olyan, már akkor jól ismert vagy csak később nevet szerzett kutatók kapcsolódtak be, mint Berend T. Iván, Gergely Jenő, Lengyel György, vagy mint Némedi Dénes, Ránki György, Szakály Sándor – hogy csak néhányukat említsem.

Huszár Tibor téma-megközelítésében meghatározó jelleget öltött az a nézőpont, amit az 1990-es évek elején úgy fogalmazott meg, hogy a „*történelemtudomány, a politológia és a szociológia többféle elitfogalmat ismer*”.⁴ Ezek után nem meglepő, hogy a történettudomány is többféle elitfogalmat, illetve elitminőséget használ,

¹ VÖRÖS Károly: *Budapest legnagyobb adófizetői 1873–1917*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.; GYÁNI Gábor: *Hódmezővásárhely legnagyobb adófizetői (1888–1941)*. (A továbbiakban: GYÁNI G.: *Hódmezővásárhelyi Történelmi Szemle* 20. (1977: 3-4.) 626-640.

² KOVÁCS I. Gábor: *A magyarországi polgári korszakbeli országos elitek empirikus kutatásának historikumához I*. A Huszár Tibor által kezdeményezett történelmi elitvizsgálatok. In: *A cselekvő értelmiségi. Tanulmányok Huszár Tibor 80. születésnapjára*. Szerk. Kiss László. Argumentum – ELTE Társadalomtudományi Kara, Budapest, 2010. 175–207., 176. vö. KOVÁCS I. Gábor–KENDE Gábor: *A tudáselit középiskolái. A két világháború közötti tudáselit középszintű iskolázatása*. *Korall* 3-4. (2001. Tavasz–Nyár sz.) 170-187., 170.

³ A szóban forgó művet hivatkozva KOVÁCS I. G.: *i. m.* 207. – Włodzimierz Wesolowski: *Klasa panucaja i elita wladzy*. (Országos Fordító Iroda Figyelő Szolgálat, 9294.) Az elős kísérletekre: KOVÁCS I. G.: *i. m.* 178-179. – Ugyanakkor lásd a magyar elitkutatásról szóló legutóbbi átfogó munkát: TAKÁCS Tibor: *Döntéshozók. Városi elit és városi önkormányzat Nyíregyházán a XX. század első felében*. (A továbbiakban: TAKÁCS T.: *Döntéshozók*.) L'Harmattan, Budapest, 2008. 27-45.

⁴ HUSZÁR Tibor: *Tagválasztás az akadémián és a tudáselit (1920–1943)*. *Valóság* 36. (1993: 2.) 20-38., 20.

miközben a különbségek ellenére közös kiindulópontként értelmezhető az a viszonyrendszer, amelyben az említett diszciplínák az elitet, mint társadalmi csoportot főleg a *hatalom*, esetleg az *uralom* birtoklásának „absztrakt” fogalmával ruházzák fel.

A magyar társadalomtörténet-írásban az elit fogalmának meghatározása napjainkban, többnyire Lengyel György klasszikussá vált – igaz kifejezetten gazdasági eliteire használt – mondatára épül: „*az elit tagjai azok a gazdasági szereplők, akiknek módjában áll, hogy döntéseikkel érdemben befolyásolják a gazdasági élet alakulását*”.⁵ Erről az elméleti konstrukcióról – pár sorral lejjebb – pedig úgy vélekedett, hogy az empirikus vizsgálatokban ezzel „*nem sokra megyünk*”. Néhány évvel később Lengyel kísérletet tett immár nemcsak a gazdasági elit, hanem az általában vett elit definíciójának az átfogó meghatározására is. Eszerint az elithez tartoznak azok, „*akiknek módjukban áll, hogy a társadalmi újratermelési folyamatokat személyes döntéseikkel és véleményeikkel befolyásolják*. Az elit ebben a felfogásban nem a maximális képességűek gyűjtőfogalma, nem is a tömegtársadalom fölött uralkodó – egységes vagy megosztott – kisebbség jelölésére szolgál. *Nem követhető az a leszűkített értelmezés sem, amelyik az elit megjelölést a politikai vezetők körére korlátozza*”.⁶

A magyar elitkutatás terén a fordulatot, pontosabban az elit fogalmának értelmezésével az áttörést, Gyáni Gábor szerint, Lengyel György munkássága tette lehetővé.⁷ Ezzel az állítással azonban Kovács I. Gábor nem ért egyet.⁸ Kutatásai alapján úgy tűnik, hogy ebben az áttörésben – az eddig feltételezethez képest – sokkal nagyobb érdeme volt Némedi Dénesnek. Egy 1980-ban készült, kiadatlan írásában úgy fogalmazott, hogy „*Az elit azon személyek csoportja, akik ösztársadalmi következményekkel bíró döntéseket hozhatnak, mert formálisan meghatározott uralmi pozíciókat foglalnak el a társadalmi szervezetek vagy intézmények élén. [...] A politikai elit analógiájára beszélhetünk gazdasági, katonai, egyházi, kulturális stb. elitről, azaz a szóban forgó intézményes területek felső*

⁵ LENGYEL György: *Vállalkozók, bankárok, kereskedők*. A magyar gazdasági elit a 19. században és a 20. század első felében. (A továbbiakban: LENGYEL Gy.: *Vállalkozók*) (Gyorsuló idő.) Magvető Kiadó, Budapest, 1989. 10. – A kötet legismertebb recenzióját lásd: HALMOS Károly: Lengyel György: *Vállalkozók, bankárok, kereskedők*. *Replika* 2. (1991. 1.) 55–53.

⁶ LENGYEL György: *A multipozicionális gazdasági elit a két világháború között. Fejezetek egy történet-szociológiai kutatásból*. (A továbbiakban: LENGYEL Gy.: *Multipozicionális*.) (Történeti elitkutatások. Historical Elite Research.) ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, Budapest, 1993. 15. (Kiemelés tőlem.) – Így aztán az elit nem egyenlő csak a politikai, vagy csak a gazdasági döntéshozókkal.

⁷ GYÁNI Gábor: Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban. (A továbbiakban: GYÁNI G.: *Magyarország*.) In: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. GYÁNI Gábor – KÖVÉR György. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 2. javított kiadás, 221.

⁸ KOVÁCS I. G.: *i. m.* 183.

pozícióit elfoglalók csoportjáról.”⁹ (E megközelítés lényegében az Anthony Giddens-féle pozícionális koncepcióval.)¹⁰ Ezt vette alapul Némedi után Lengyel is. Sőt, implicit módon Kovács arra utal, hogy Lengyel György a Némedi-féle kézirat irodalomjegyzékében felsorolt műveket felhasználva alakította ki későbbi elitkoncepcióját.¹¹

Láthatjuk: Lengyel álláspontja szerint az elit végső soron pozíciókhoz kötődik, s e pozíciók azok, amelyek biztosítják az elit számára a döntési befolyásolási kompetenciákat, a hatalmat. Lengyel kiemeli azt is, hogy az elit nem pusztán a gazdasági elitből áll, hanem mellette más elitek is működnek. Ebben a megjegyzésben talán nem minden ok nélkül látható az a reflexió, miszerint Magyarországon a proto-elitkutatások (Szakál Gyula ezeket „rejtett” elitkutatásokként definiálta)¹² az 1980-as évek végéig túlnyomórészt a gazdasági szektor vizsgálatához kötődtek. A megelőző kutatásokhoz képest, módszertana abban is jellegadóan eltér, hogy az addig érvényes gyakorlattal, a legtöbb adót fizető névjegyzékek vizsgálatával szemben (vagy inkább amellet), újabb források bevonására is ráirányítja a figyelmet. Számára a gazdasági elit – szigorúan módszertani tekintetben – intézményi, vagyoni és reputációs mintából áll össze.¹³ Eszerint a magas gazdasági pozíciók birtokosai, mint a nagyvállalatok, a hitelintézetek vagy a gazdaságpolitikai intézmények vezetői stb. alkották a gazdasági elitet.¹⁴ S mivel a kutatói tapasztalat azt mutatta, hogy e pozíciók gyakran egy kézben halmozódtak fel, így kellően megalapozottnak tűnt a multipozícionális elit fogalmának a bevezetése (is).¹⁵ Noha Lengyel éppen munkásságával hangsúlyozza a gazdasági elit vizsgálatának prioritását, mégsem tekintette azt kizárólagosan követendő kutatási mintának.

A Huszár-féle elitkutatások egyik lecsapódásaként Lengyel György történet-szociológiai elemzései megtermékenyítően hatottak számos történész gondolkodásmódjára. A témában megjelentetett két könyvében kialakított

⁹ Idézi: KOVÁCS I. G.: *i. m.* 184.

¹⁰ Giddens a hetvenes évek derekán arra tett javaslatot, hogy csakis azokra használják az „elit csoport” kifejezést, akik valamely társadalmi szervezet vagy intézmény élén hatalmi pozíciót (vagy pozíciókat) foglalnak el. – GIDDENS, Anthony: *Elites in the British Class Structure*. In: *Elites and Power in British Society*. Eds. STANWORTH, Philip–GIDDENS, Anthony. Cambridge University Press, Cambridge, 1974. 1–21., 4.

¹¹ KOVÁCS I. G.: *i. m.* 185.

¹² SZAKÁL Gyula: *Vállalkozó győri polgárok 1870–1940*. Sikeres történeti modellváltás. L’Harmattan, Budapest, 2002., 13.

¹³ LENGYEL Gy.: *Vállalkozók*. 10–11.

¹⁴ LENGYEL Gy.: *Multipozícionális*. 34. – Közülük természetesen nem mindenki szerepelt a legnagyobb adót fizetők névjegyzékén, ami egyben azt is jelenti, hogy a korábbi gyakorlattal ellentétben a gazdasági elit fogalma (módszertani tekintetben is) egy sokkal szélesebb értelmezést nyert.

¹⁵ Uo. 27.

nézőponttól a későbbi munkák már aligha függetleníthették magukat legitím formában. E hatás – mondanom sem kell – jelentősen befolyásolta a későbbi magyar elitkutatások irányvonalát, s egyben narratívájának fogalomkészletét. Annak ellenére, hogy a fogalomtisztázást követően az elitértelmezés, és az arra épülő kutatási főcsoportok előtt széles út nyílt, mégis elég egyértelmű, hogy ezzel párhuzamosan a kutatási témák erősen be is szűkültek; hiszen a legtöbb vizsgálat Lengyel nyomán – továbbra is – éppen a gazdasági elitre irányult.

Amikor az elitfogalom „tisztázására” Magyarországon csak viszonylag későn, az 1980–1990-es évek fordulóján sor került, már olyan kutatási eredmények születtek (Lengyeltől teljesen függetlenül), amelyek nem különösebben boncolgatták az elit fogalmát, lévén szó arról, hogy ezek még kifejezetten viriliskutatások voltak – az elitfogalom alkalmazása nélkül (ezeket tekinthetjük proto-elitkutatásoknak).¹⁶ Közben olyan munkák is napvilágot láttak, amelyek konkrét definíció híján is többnyire magától értetődőnek vélték a gazdasági elit jelentését. Ezek az írások a virilis jegyzékeken szereplő egyéneket azonosították a *helyi gazdasági elittel*,¹⁷ esetleg a *helyi elittel*.¹⁸ Akadt viszont olyan tanulmány is, amely még a 1990-es évek elején sem tekintette többnek a legnagyobb adózókat, mint amik.¹⁹ Hozzá kell tennem azonban, hogy ezek a munkák még Lengyel kutatásaival párhuzamosan készültek, vagy röviddel később jelentek meg, mint ahogy publikálta volna a multipozícionális elitről szóló könyvét. Lengyel gazdasági elitről alkotott koncepciója ugyanakkor számos ponton megnehezítette a gazdasági elitcsoportok konstruálásának kutatói folyamatát. Mivel egyszerűbbnek ígérkezett – a forrás jellegéből adódóan – a legtöbb adót fizetők névjegyzékét, főleg praktikussági szempontok alapján, továbbra is a gazdasági elittel azonosítani, így nem került sor (kevés kivételtől eltekintve)²⁰ a Lengyel-féle koncepció helytörténeti kutatásokban való széleskörű alkalmazására. A legnagyobb adózók és a gazdasági elit fogalma között kialakult reláció megmerevedett, sőt tovább erősödött.²¹ Születtek azonban

¹⁶ VÖRÖS K.: *i. m.*; GYÁNI G.: *Hódmezővásárhely*.

¹⁷ TIMÁR Lajos: A gazdasági élet [elit!] jellemzői a magyar városokban a két világháború között. In: *Tér-idő-társadalom*. (Huszzonegy tanulmány Enyedi Györgynek). Szerk. TÓTH József. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 1990. 134-156.; FEISZT György-KOSJÁN László: A gazdasági elit kutatásának néhány kérdése a viriliszjegyzékek alapján. In: *Vera (nem csak) a városban*. Tanulmányok a 65 éves Bácskai Vera tiszteletére. (Rendi társadalom – polgári társadalom. Supplementum.) Szerk. Á. VARGA László. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Debrecen, 1995. 483-486.

¹⁸ GYÁNI Gábor: Hódmezővásárhely társadalma 1920–1941 között. (A továbbiakban: GYÁNI G.: *Hódmezővásárhely társadalma*.) In: *Vera (nem csak) a városban*. *i. m.* 213-226.

¹⁹ GOTTFRIED Barna: Nyíregyházi virilisek 1874 és 1912 között. In: *Helytörténeti tanulmányok IX*. (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai. I. Évkönyvek 9.) Szerk. GYARMATHY Zsigmond. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 1993. 141-168.

²⁰ SZAKÁL Gy.: *i. m.*

²¹ BOGNÁR Bulcsú: Felső- és középrétegek a dualizmuskori Szombathelyen a virilis jegyzékek alapján.

olyan megoldások is – és ez már az elmozdulás új irányát is jelezte –, ahol a legnagyobb adófizetőket a helyi elit fogalmával azonosították.²²

Különös helyet foglal el Timár Lajos Debrecen elitjéről szóló munkája²³ az 1990-es évek első felében megjelent írások között, mivel a városi elitet úgy képzelte el, mint ami három főbb elitesoportból: a gazdasági, a társadalmi és a politikai elitből épül fel.²⁴ Elemzésében – a korábbi társadalomtörténeti kutatási előzményeknek hatása miatt is – különös hangsúlyt fektetett a gazdasági elit vizsgálatára, amit világosan igazol, hogy könyvének elitről szóló fejezetében a terjedelem 80 százalékát az utóbb említett elitesoport leírása foglalja el.²⁵ Timár koncepciójának eredetiségét tehát az adja, hogy az általa *helybeli elit*nek nevezett – később azonban a gyakorlatban helyi elitként elterjedt – csoportról, kutatásai alapján azt állította, hogy „*általánosságban a kevert jelleg, az ún. »profilkeveredés«*” a jellemző.²⁶ Vagyis a helyi elit egy meglehetősen heterogén arculatú, megjelenésű réteg. Továbbá Timár a forrásfelhasználás és -kezelés terén is újszerűen közelített a témához. Elemzése során olyan új, korábban hasonló célra nem használt forrásokat alkalmazott, mint a Magyar Nemzeti Bank hitelinformációs jelentései, a hagyatéki vagyonleltárak és – abban az esetben, ha az fellelhető volt – az elítcsaládok magánlevéltárai. Ugyanakkor egészen sajátos formában használta a már mindenki számára jól ismert legtöbb adót fizetői névjegyzékeket is, melyeket olyan eszköznek tekintett, ami bár jellegénél fogva főleg a gazdasági elitől informál, mégis a jegyzéken jelentős számban előfordulnak mind a politikai elit (virilisek), mind a társadalmi elit egyes képviselői, de persze közel sem mindenki. Hogy végül a társadalom- és várostörténeti gyakorlatban mégsem vált elfogadott (értsd: szélesebb körben követendő) mintává Timár koncepciója, az részben annak is köszönhető, hogy néhány esetben nem teljesen egyértelmű a fogalomhasználata és ráadásul az alkalmazott tematizálás sem könnyíti meg a koncepció átláthatóságát. Az utóbbi tekintetben a *burzsoázia* fogalmának a bevezetése, és az, hogy ennek külön részfejezetet szentel az eliten belül a szerző, okozza megítélésem szerint az

In: *Struktúra és városkép*. A polgári társadalom a Dunántúlon a dualizmus korában. (Az MTA Történettudományi Intézete, az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága, az MTA Pécsi Akadémiai Bizottsága és a Laczkó Dezső Múzeum veszprémi konferenciája 1997. október 16–17.) Szerk. TÓTH G. Péter. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2002. 163-207.

²² CSEKŐ Ernő: A szekszárdi virilisek összetétele 1872–1918 között. In: *Struktúra és városkép*. i. m. 149-162.; Korábban: GYÁNI G.: *Hódmezővásárhely társadalma*.

²³ TIMÁR Lajos: *Vidéki városalakók*. Debrecen társadalma 1920–1944. (A továbbiakban: TIMÁR L.: *Vidéki*.) (Mikrotörténelem 6.) Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1993. 84-116.

²⁴ „*Természetesen a gazdasági elit nem volt teljesen azonos a város tényleges társadalmi és politikai vezető rétegével [elitjével].*” – TIMÁR L.: *Vidéki*. 110.

²⁵ A városi elit című fejezet 33 oldalból áll, amelyből 27 oldal foglalkozik a gazdasági elittel. – Uo. 84-116.

²⁶ Uo. 109.

átláthatóság egyik akadályát, ráadásul az elit struktúrájának implicit bemutatására is csak az elitről szóló fejezet utolsó lapjain kerül sor. Alighanem ezért van az, hogy a hazai társadalomtörténet-írás – kevés kivételt nem számítva²⁷ – többnyire utólag sem tekinti követendő alapműnek Timár munkáját.

Az eddig említett értelmezések rendszerint figyelmen kívül hagyták a Lengyel-tézis ama részét, miszerint a gazdasági elit nem csak a legnagyobb adófizetőkől, hanem más gazdasági pozíciók birtokosaiból is állt. A kétféle gyakorlat közötti alapvető különbséget első között Szakál Gyula érzékelte az ezredfordulón. Ha nem is mondta ki, hogy az „*egy más melletti elbeszélés*” lényegi oka az eltérő vizsgálati léptékből ered – amit egy várostörténész használ egy olyan történet-szociológiai kutatási nézőponttal szemben, mint amilyent Lengyel használt az ország gazdasági elitjének elemzésekor –,²⁸ akkor is fontos lépésként tarthatjuk számon a feszültség felismerését. Az új opciót tehát Szakál kínálta azzal, hogy a legnagyobb adófizetőkre virilisekként tekintett, s 1929 után (a közigazgatási reform miatt) különbséget tett a legtöbb adót fizetők listájára felkerült, de a városi képviselőtestületbe már be nem jutó adózók és a listáról választás útján virilis jogot nyert városatyák között.²⁹ Tehát a gazdasági elit elemzésének helytörténeti és a Lengyel-féle gyakorlata között azzal teremtett áthidalást, hogy megőrizte a legtöbb adót fizetők jegyzékének prioritását, s hogy a helyi gazdasági elitagságot közelítette a virilisek intézményéhez, azaz a törvényhatósági bizottsági tagság legtöbb adót fizetői jogcíméhez. Eközben új (Lengyel-féle) aspektusokat is figyelembe vett akkor, amikor a helyi vállalati, hitelintézeti és más egyéb gazdasági pozíciók birtokosaira úgy tekintett, mint akik csakugyan a helyi gazdasági elithez tartoznak.³⁰ Ezzel mindkét esetben maradéktalanul érvényesíteni tudta ama kritériumot, hogy tényleges döntési, befolyásolási kompetenciával rendelkezzenek a helyi (gazdasági) elit tagjai.

Voltaképp Lengyel témaválasztása, és az általa kialakított elitfogalom nyomán (is) haladó társadalom-, gazdaság- vagy várostörténészek beszűkítették az elitkutatási témákat, továbbra is megtartva a gazdasági elit prioritását, mondhatni

²⁷ *Magyarország társadalomtörténete II. 1920–1944.* Szöveggyűjtemény. (Történeti Szociológiai Könyvtár). Szerk. GYÁNI Gábor. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. 285–295.; SZAKÁL Gy.: i. m. 73.

²⁸ Nyilvánvalóan Lengyel nem tartotta ehhez a makroszintű (ám mégis nominális igénnyel végzett) kutatáshoz egyedül megfelelő forrásnak a legnagyobb adófizetők listáját, illetve azt csupán egy kiegészítő, s nem fő forrásnak gondolta.

²⁹ Szakál, Lengyellel egyetértve úgy véli, hogy „*a gazdasági elit (gazdasági vezetőréteg, sikeres vállalkozók mint szinonim fogalmak) kutatásához, a történész számára szilárd fogódzót az intézményes pozíciók birtoklása jelenti. Ez lehet a befizetett adó nagysága, a részvénytársaságok vezetésében betöltött hely, jelentős részvénycsomag birtoklása, de lehet az ipari és a kereskedelmi üzemek vezető beosztása is. Korszakunkban a vagyoni pozíció politikai konvertálását a virilizmus intézménye biztosította.*” – SZAKÁL Gy.: i. m. 74.

³⁰ Uo. 13-14. és 74.

kánonját. Ezt a „kényszerpályát”, egyoldalúságot érzékelt Tokaji Nagy Erzsébet³¹ még az 1990-es évek közepén, s tett kísérletet arra, hogy felhívja a történészek figyelmét: a *helyi (városi) elitet* – amit ekkoriban egyre több kutató kezdett a gazdasági elittel (hol a legtöbb adót fizetőkkel, hol a virilisekkel) azonosítani – nem lehet ennyire leegyszerűsítve, egyoldalúan értelmezni. A helyi elit (Tokaji Nagy szóhasználatában a „*városi polgári elit*”) lényegében azonos lett a városi képviselőtestülettel, mely testület tagjai a vagyonuk illetve társadalmi presztízsiük alapján nyerhették el e státust.³² Ettől a ponttól pedig csupán egyetlen lépés volt, hogy megfogalmazódjon: a virilis jegyzékek vajon „*mennyire valós képét mutatják egy város gazdasági és – jellegéből adódóan részben – politikai elitjének*”.³³ Összességében, bár Tokaji Nagy interpretációja ráirányította a figyelmet a helyi képviselőtestületek vizsgálatának fontosságára, mégsem tudta a gazdasági elitkutatás pozícióját ekkor még megingatni. Átmenetileg csupán annyi hatást váltott ki, hogy mint újabb szempont (megemlítés szintjén) bekerült a diskurzusba,³⁴ de igazi empirikus kutatások e témában 2006-ig nem jelentek meg.

Timárhoz hasonlóan különös helyet foglal el Tóvári Judit 1997-ben megjelent munkája is a sorban, midőn nála is a virilisek maradtak az elemzés középpontjában, mint a gazdasági elit tagjai, azonban a helyi elit értelmezését nem szűkítette le csupán erre az elitsoporra, mert – ahogy írta – a „helyi elitbe elméletileg egyaránt beletartoznak a városi képviselőtestület, illetve törvényhatósági bizottság virilis és választott tagjai is” – majd sietve hozzátette: „*de nem azonos súllyal*”.³⁵ Takács Tibor szerint éppen e megjegyzés az okozója annak, hogy „*bár a legnagyobb adófizetőket elvileg csak a helyi gazdasági elittel azonosította, a gyakorlatban a legnagyobb adófizetők listái alapján a »városi hatalmi elit« egészéről tett megállapításokat, végső soron egyenlőségjelet tett a virilisek és a helyi elit közé*”.³⁶

³¹ Szabó Gábor 1989-es kéziratát álláspontjának előzményként említi Tokaji Nagy Erzsébet. – TOKAJI NAGY Erzsébet: Szombathely urbanizációja a századfordulón. Éhen Gyula polgármester szerepe a város modernizációjában. In: *Vállalkozó polgárok a Dunántúlon a dualizmus korában*. (Az MTA Történettudományi Intézete, az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága, az MTA Pécsi Akadémiai Bizottsága és a Laczkó Dezső Múzeum veszprémi konferenciája 1994. október 13–14.) Szerk. V. FODOR Zsuzsa. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 1995. 212-235., 229. (19. végjegyzet).

³² TOKAJI NAGY E.: *i. m.* 214. – Tanulmánya mindössze ezen a ponton érinti az elitet, amelyről csak egy vázlatos képet igyekszik nyújtani, mivel az írás központi témája nem e társadalmi csoport volt, hanem a város modernizálásának és urbanizációs folyamatának bemutatása.

³³ SÖPTEI Imre: Kőszeg legtöbbet adózó polgárai 1872-től a századfordulóig. In: *Struktúra és városkép. i. m.* 133–146., 140.

³⁴ Uo. 140.

³⁵ TÓVÁRI Judit: *Az elit Miskolc város társadalmában 1872–1917*. (A Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár Bereg Megyei Tudományos Testületének Közleményei.) Stúdium Kiadó, Nyíregyháza, 1997. vii.

³⁶ TAKÁCS T.: *Döntéshozók*. 37.

Az én meglátásom ezzel szemben egészen más. Teljesen egyértelmű a fenti idézet alapján, hogy maga Tóvári a *helyi elitet* a törvényhatósági bizottsági tagsággal azonosította. Az is félreérthetetlen, hogy különbséget tett a *helyi elit* és a *gazdasági elit* között. Akkor hát a társadalomtörténet *mai olvasata* szerint mi okozhatta, hogy könyvének fő, 3. fejezetében a címmel (A városi *hatalmi elit*)³⁷ ellentétben – a korábban definiált – *városi elit* helyett, csupán annak egy részét, a gazdasági elitet, a virilisek helyzetét elemezte; közel 70 oldalon keresztül,³⁸ csaknem a kötet felében? Takács ezt az eljárást tartotta módszertanilag erősen megkérdőjelezhetőnek. A nehezen átláthatóságot csak tovább fokozta, hogy Tóvári az előbb említett fejezet elé egy olyan részt illesztett, amely a miskolci önkormányzati testület összetételét elemzi (elvileg a teljes városi elitet) külön virilis és külön választott képviselők szerint.³⁹ Később viszont – úgy tűnik „érthetetlen” okokból – mellőzte ezt a nézőpontot, s csak a gazdasági elitet (a virilis testületet) vizsgálta, azonosítva azt a város teljes elitjével. Az utóbbi néhány sorban megfogalmazott gondolatmenet, úgy tűnik, hibás. Tóvári munkájának ez az olvasata aligha elfogadható. A magyarázat abban áll, hogy Tóvári elmulasztotta pontosan definiálni azt a különbséget, ami az ő olvasatában a *városi elit* és a *városi hatalmi elit* között fennáll. Takács pedig akkor mulasztott, amikor nem vette észre, hogy a szerző fogalomhasználata ezen a ponton – az övétől, vagyis a modern társadalomtörténeti olvasattól – alapvetően eltér. Takácsnál ugyanis az elit eleve attól elit, hogy hatalmat gyakorol, ezért hatalmi elit, mivel azonban ez számára triviális, így az elit elől – joggal – hagyja el a hatalmi jelzőt. És a félreértést éppen ez okozza, ugyanis Tóvárinál a *hatalmi elit* a virilis képviselőtagsággal (mint gazdasági⁴⁰ elittel) azonos, és nem magával az elittel. Eszerint az elit több mint pusztán a hatalmi elit, s ahogy Tóvári fogalmaz: a „legtágabb értelemben vett hatalom gyakorlásához gazdasági hatalomra is szükség van”.⁴¹ Vagyis a „legteljesebb” hatalom gyakorlásához elengedhetetlen kellék nemcsak a politikai, hanem a gazdasági hatalom is. Így érthető meg igazán Tóvári fogalomrendszere, miszerint igazi hatalma csak a viriliseknek lehet. Ezért tekinti őket a hatalmi elitnek. Egyébként erre utalást is tesz, amikor azt írja, hogy a „virilisek – éppen vagyonuk és abból keletkező kapcsolataik révén – sokkal nagyobb befolyással bírtak a testületre, mint a választott tagok, akiknek csupán az üléseken való részvétel lehetősége adta meg a döntéshozatal jogát.”⁴² Időközben a történeti

³⁷ Kiemelés tőlem.

³⁸ TÓVÁRI J.: *i. m.* 33-101.

³⁹ Uo. 17-32.

⁴⁰ „A város legfelső döntéshozó testülete”, amelyet korábban a helyi elittel azonosított, „éppen a virilizmus révén egyúttal a gazdasági elitet is magába foglalta”. – Uo. viii.

⁴¹ Uo. vi.

⁴² Uo. vii–viii.

kutatások igazolták, hogy Tóvári eme feltevése, vagyis hogy a viriliseknek nagyobb lett volna a hatalma, ma már nem tartható. Ami miatt Tóvári munkája egészen különös jelentőséggel bír, mégiscsak az, hogy „elszakadva” a Lengyel-féle megközelítéstől – Mills munkájára építve – a hatalom, vagyis a „legtágabb értelemben vett hatalom” más értelmet kap. (Részben azért is, mert Tóvári lényegében figyelmen kívül hagyta Lengyel 1993-ban megjelent kötetét, s csak korábbi, 1989-es könyvére hivatkozott.) Mindent egybevetve elmondható, hogy Tóvárinál a *legnagyobb adózók névjegyzéke* – ami a dualizmus korában vidéken megegyezett a *virilis listákkal* – azonos volt a *gazdasági elittel*. Itt éppen az 1990-es években felerősödő, korábbi magyar társadalomtörténeti gyakorlatot követi, viszont újat is hoz szemléletmódjával (mely ellenben megtapadni, gyökeret eresztetni nem tudott, így hatást gyakorolni sem a későbbi kutatások koncepciójára), miszerint ez a *gazdasági elit* nem más, mint „a” *hatalmi elit*, amely nem azonos „a” *városi elittel*, mivel annak maga is csupáncsak egy részét képezi.⁴³

Ezzel, könnyen belátható, valódi fogalmi zűrzavar alakult ki az 1990-es évek végére. A Lengyel-féle elitfogalom többnyire – történetiszociológiai megközelítésmódja miatt – nem került át a társadalomtörténeti, helytörténeti kutatások sodorvonalába. A káoszt az is fokozta, hogy új, párhuzamos értelmezések is születtek. Ezt a felfordulást, amely egyben bénítóan is hatott az elitkutatás mezején, elsőik között Gyáni Gábor érzékelt, aki „visszakanyarodott” Lengyel elméleti megközelítéséhez.⁴⁴ Gyáni munkájának azért is lehetett valódi súlya és hatása a magyar társadalomtörténet-írásra, és ezen belül az elitkutatásokra, mivel az felsőoktatási tankönyvként látott napvilágot, még 1998-ban. Érzékelhetően arra törekedett, hogy Lengyel koncepcióját áttemelje a társadalomtörténet gyakorlatába. Ezzel elérte, hogy e szemléletmód a társadalomtörténet-írás mezején is éppoly elfogadottá váljék, mint a történetiszociológia területén. Csak ezt követően, a Lengyel-tézis társadalomtörténeti „kanonizálása” után gördülhettek el az elméleti akadályok az újabb, Horthy-kori, városi elitkutatások elől. Így tehát az sem meglepő, hogy a könyv egyik recenzense éppen az elitekkel foglalkozó fejezetet üdvözölte nagy lelkesedéssel akkor, amikor annak fogadtatása már két év távlatában lemérhetővé vált.⁴⁵

⁴³ Itt jegyezzük meg azt is, hogy Tóvári nem vállalkozott arra, hogy kidolgozza a képviselőtestület történeti vizsgálatának módszerét, így – a számos, addig megjelent mintát követe, a 2. fejezetet leszámítva – megmaradt a virilis jegyzékek elemzésénél, kiegészítve azt néhány prozopográfiai kutatási eredménnyel, s az azokból leszűrt következtetésekkel. Tóvári jutott el elsőnek, s addig talán legközelebb a városi elit empirikus vizsgálatához, de mint azt láttuk, csupán az elíttestület fele részét elemezte mélyrehatóbb formában. A képviselőtestület választott felének értékelésére nem vállalkozott.

⁴⁴ GYÁNI G.: *Magyarország*. 221-223.

⁴⁵ ROMSICS Gergely: A kettős társadalom és ami utána következik. Gyáni Gábor „Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban” c. művéről. *Korall* 1. (2000. Nyár v. Ősz.) 180-184., 181.

Megjegyzem azonban, hogy az elitkutatás újonnan kijelölt főcsapásától „elkanyarodva” jelent meg továbbra is olyan írás, amely a gazdasági elit fogalmának – helyi szinten – még mindig a legtöbbet adózók névjegyzékét feleltette meg, ami inkább illett a Vörös Károly által elkezdett kutatási irányvonalba, mint a modern elitfogalommal operáló elitkutatások sorába.⁴⁶ Ez mindenképp annak volt köszönhető, hogy sem Lengyel, sem Gyáni nem reflektált a makroszint és a mikroszint, vagyis az országos és a helytörténeti (pontosabban várostörténeti)⁴⁷ dimenziók között feszülő különbségekre. Bizonyos értelemben erre adott válasznak tekinthető Szakál Gyula Győr városáról írt, korábban már idézett „gazdasági” elitmonográfiája, vagy Takács Tibor Nyíregyháza elitjéről szóló, szintén említett kötete.⁴⁸ Utóbbi szerző már könyvének megjelenése előtt két évvel, 2006-ban felvetette azt a kérdést, hogy „*egy vidéki város társadalma kizárólag e hierarchia [vagyis a gazdagság által meghatározott hierarchia] mentén épült-e fel, kizárólag a gazdagság és a gazdaság volt-e az, ami meghatározta a társadalmi és uralmi viszonyokat, vagy feltételezhetünk más, e mellett létező hierarchiákat is*”.⁴⁹

Takács alapvetően szembemegy a gazdasági elitkutatás társadalomtörténet-írói kánonjával, és azt hangsúlyozza, hogy „*más szempontok szerint kiválasztott csoportokat is felruházhathatunk a helyi elit fogalmával, attól függően, hogy milyen értékeket választunk*”.⁵⁰ Lengyel György nyomán arra a letisztult megállapításra jut, hogy „*a helyi elitbe a helyi társadalom meghatározó döntési-befolyásolási kompetenciákkal rendelkező csoportjai tartoznak*”.⁵¹ Számára ez a csoport aligha lehet más, mint a város (választott és virilis) képviselőtestülete, amely mindazokkal a kritériumokkal rendelkezik, amelyek az előbb definiált helyi elittagsághoz elengedhetetlenül szükségesek. Határozott, lapidáris álláspontja szerint tehát az újkori, polgári magyar társadalomban⁵² „*a városi elit fogalmához legközelebb a helyi képviselőtestület tagsága áll*”, ugyanis megítélése szerint „*a formális szervezeti pozíciók között [...] egy sincs, amelyhez a helyi, városi szinten meglévő döntési jogosítványok olyan széles köre tapadna, mint a képviselőtestületi tagság*”.⁵³

⁴⁶ TAMASI Mihály: *A régi, szegedi, gazdasági elit (1870–1944)*. (A Tisza hangja, 101.) Bába és Társai, Szeged, 2001.

⁴⁷ A helytörténeti és a várostörténeti fogalmak közötti különbségről lásd: BÁCSKAI Vera: *Várostörténet*. In: *Bevezetés a társadalomtörténetbe*. Hagyományok, irányzatok, módszerek. Szerk. BÓDY Zsombor – Ö. KOVÁCS József. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 243–257.

⁴⁸ TAKÁCS T.: *Döntéshozók*.

⁴⁹ TAKÁCS Tibor: *A városi elit Nyíregyházán a 20. század első felében*. (A továbbiakban: TAKÁCS T.: *A városi elit*.) *Századok* 140. (2006: 1.) 25–77., 26. – Kiemelés az eredeti szövegben.

⁵⁰ Uo. – Kiemelés az eredeti szövegben.

⁵¹ Uo. 27.

⁵² TAKÁCS T.: *Döntéshozók*. 36.

⁵³ TAKÁCS T.: *A városi elit*. 27. és 28. vö. TAKÁCS T.: *Döntéshozók*. 36.

Takács munkájának érdeme tehát abban áll, hogy az 1990-es évek derekán, elsőnek Tokaji Nagy Erzsébet munkájában megjelenő álláspontot – miszerint a városi elit több mint a helyi gazdasági elit, sőt inkább azonos a helyi képviselőtestülettel – felkarolta, és empirikus kutatási eredményekkel igazolta a koncepció létjogosultságát. Természetesen nem vitatom Takács kiemelkedő társadalomtörténet-írói teljesítményét – amely alaposágával és módszerességével vélhetően a következő kutatások alapműve lesz –, azonban fel kívánom hívni arra a lényegi problémára a figyelmet, miszerint a Horthy-kori virilisek és legtöbb adót fizetők 1929 után (alkalmanként azt megelőzően is) összeállított névjegyzéke között aligha elhanyagolható különbség áll fenn. Ez ösztönzött egyúttal a helyi elit tekintetében eltérő szemléletmód kialakítására.⁵⁴

Takács elvileg elutasítja azokat a leendő, általa csak „*absztrakt okoskodásoknak*” minősített próbálkozásokat, amelyek arra irányulnak, hogy valamilyen erkölcsi mérce szerint határozzák meg az elitet.⁵⁵ Csakhogy ezzel szemben arra helyezném a hangsúlyt, hogy a Horthy-korszak vonatkozó forrásadottságai és az elitkiválasztás intézményesült kondíciójának rendkívül jelentős, 1929. évi – törvényben szabályozott – átalakítása más hozzáállásra jogosít fel. Tokaji Nagy és Tóvári nyomdokain haladva Takács volt az, aki empirikus vizsgálatában a képviselőtestületet valóban a városi elittel, a helyi elittel azonosította, azonban – a két előzménytől eltérően – a téma időkorlátait megnyújtva, a kutatást és elemzést a Horthy-korszak viszonyaira is kiterjesztette. Ez pedig felvet egy – korábban fel sem merülő, ám – igen jelentős, újabb módszertani problémát: nevezetesen, hogy 1929-től a vidéki városokban is megszűnt a nyers virilizmus, így ezután egyenes (nyers) úton a legtöbb adót fizetők listájáról nem lehetett bekerülni a képviselőtestületbe, hanem – például a törvényhatósági jogú városokban – keretszám tekintetében több mint három-négyszeresére növelt listáról⁵⁶ már csak választás útján lehetett elnyerni a virilis címet. Eszerint 1929 óta a legtöbb adót fizetők névjegyzéke mind tartalmilag, mind összetételét tekintve jelentősen eltérő képet mutatott. Takács részletesen foglalkozik a virilisek elitbe kerülésének törvényi szabályozásával⁵⁷ és a réteg társadalmi legitimációs viszonyaival.⁵⁸ Ezenfelül kiemelt figyelmet fordít arra is, hogy nyomon kövesse az 1929. évi közigazgatási reform okozta változásokat. Megemlíti, hogy a város képviselőtestületének létszáma jelentősen csökkent,⁵⁹

⁵⁴ Lásd az Acta Universitatis Debreceniensis Series Historica (LXII.), Történeti Tanulmányok (XVIII.) előző, ezzel párhuzamosan megjelenő számát.

⁵⁵ TAKÁCS T.: *Döntéshozók*. 36.

⁵⁶ 3000/1929. BM 11. és 18. §

⁵⁷ TAKÁCS T.: *Döntéshozók*. 47-51.

⁵⁸ Uo. 63.

⁵⁹ Uo. 46. és 68.

azonban nem vizsgálja annak a lehetőségét, miként lehetne viszonyulni azokhoz, akik a reform miatt az elit „falain” kívül rekedtek. A kérdés ezek után így szól: tekinthetők-e a legtöbb adót fizetők mindannyian elitnek? Ha igen, akkor milyen (esetleg vagyoni) alapon, ha nem, akkor mégis, hol húzható meg a határ?

Minden látszat ellenére a határ meghúzása tűnik talán a legegyszerűbb feladatnak, mivel azok, akik nem kerültek be a törvényhatósági bizottságba, tagjai sem lettek a városi elitnek, legalábbis ahogy e fogalmat Takács használja (képviselőtestület egyenlő helyi elit). Ez fölöttébb kényelmes álláspont, mivel kézenfekvő a rétegek szerepet, illetve azzal együtt a „határt meghúzó felelősséget” is a közigazgatási törvénykezésre, vagyis az 1929-től érvényben lévő új joggyakorlatra hárítani. E megoldás azonban érezhetően megkerüli azt az alapvető fontosságú módszertani problémát, midőn az új törvény a képviselőtestület virilis tagjainak számát 1929-től a korábbi érték nagyjából felére⁶⁰ csökkentette. Akik tehát 1929 előtt vagyonuk alapján a törvényhatósági bizottság tagjai voltak, azoknak 1929 után már csak a fele része lehetett az. Kérdés, hogy tekinthetők-e azok továbbra is elitnek, akik 1929 első felében közigazgatási vonatkozásban még azok voltak, de az év második felében már nem. Másképp fogalmazva: a közigazgatási törvény átalakulásával vajon megváltozott volna e rétegek társadalmi pozíciója, presztízse is? Alighanem igen. Ez az álláspont – amit Takács is képvisel – megalapozottnak tűnik, hiszen az új joggyakorlat kivette a hatalmat a korábbi virilis városatyák nagyjából felének a kezéből. Nyilván e hatalmi kellékek és kompetenciák hiányában lehetőségeik (a hatalomgyakorlásra) sem voltak azonosak társaikkal, akik városatyák maradhattak, vagy újonnan azzá lettek. Ez az álláspont akár helyes is lehetne abban az esetben, ha nem hagyna nyugtalanul annak a kérdésnek a megválaszolatlansága, hogy vajon ezeknek a személyeknek a társadalmi pozíciója is egyenes arányban devalválódott volna?

Helyénvalónak tűnik az a felvetés, hogy e személyeknek a közigazgatási törvény változásával aligha módosult jelentős mértékben a város társadalmán belüli vagyoni pozíciója. Tehát éppen az az elitképző elem, vagyis a hatalomnak az a dimenziója, a

⁶⁰ Kecskeméten 1929 előtt 114, Nyíregyházán pedig 100 virilis tagja volt a képviselőtestületnek. 1929 után ez a szám az előbbi város esetében 60-ra, az utóbbiéban pedig 56-ra csökkent. Eszerint Kecskeméten a virilisek aránya 47 százalékkal, a Nyíregyházán pedig 44 százalékkal apadt. Ugyanakkor a kecskeméti képviselőtestület létszáma eközben 243-ról 172-re, a nyíregyházi testület pedig 221-ről 134 főre csökkent. Amíg a tiszántúli város képviselőtestületi létszáma közel 40, addig a Duna–Tisza közti testület nagyjából 30 százalékkal csökkent. – A nyíregyházai adatokat lásd: TAKÁCS T.: *Döntéshozók*. 68. A kecskeméti adatokra vonatkozóan lásd: Kecskemét th. város szervezeti szabályrendelete. In: *Kecskemét th. város szervezeti szabályrendelete és közgyűlési ügyrendje*. Szerk. n., Nyomatott Sziládi László Könyvnyomdájában, Kecskemét, 1905. 1–156. (8. és 10. §), illetve 1929. évi XXX. tc. A-kimutatás a 3. §-hoz. (Saját számítás.) *1000 év törvényei internetes adatbázis*. CompLex Kiadó Kft., 2003. [<http://www.1000ev.hu>]

vagyon maradt érintetlen, ami pontosan ezeket a lakosokat társadalmi (vagyoni) pozíciójuknál fogva az elithez sorolta s ott tartotta 1929 előtt is és után is – alighanem változatlanul. Mindösszesen annyi módosulás történt, hogy nem a közigazgatási törvénykezési gyakorlat alapjaira épülő városirányítási elitnek voltak a tagjai, hanem saját vagyonuk alapján maradtak a helyi társadalom továbbra is nagy tekintélyt élvező, többnyire (tág értelemben vett környezetük) megbecsült alakjai.

Álláspontom szerint a Horthy-kori helyi elitársadalmak vizsgálatakor a kutatónak feltétlenül külön kell választania a városi elit értelmezésében a városirányítási elitfunkciót a vagyoni elitfunkciótól, nem feledkezve meg arról sem, hogy tegyen különbséget e két elitcsoport rétegei között, illetve számításba kell vennie a további úgynevezett társadalmi elitet is. Eszerint például a helyi gazdasági elit – a Lengyel-féle tézis nyomán – több mint a legtöbb adót fizetők névjegyzékével azonosított vagyoni elit, miközben a gazdasági elitnek olyan csoportjai is léteznek, amelyek közül van olyan, ami tagja a városirányítási elitnek, tagja a vagyoni elitnek, tagja mindkettőnek (virilis városatyák), és egyiknek sem, mert az intézményesült opciók valamelyikének esetleg nem felel meg.

Végül kitekintő szándékkal említem meg, hogy a brit elitkutatás – a vázolt (magyar) folyamatokkal párhuzamosan – az 1990-es években élte fénykorát.⁶¹ Úttörő jellegénél fogva (különösen a pozícionális szemléletmód, a hatalom dimenzióinak újraértelmezése) akkortájt korszerű, s nemzetközi viszonylatban is mintaszerű volt. Bár a magyar társadalomtörténet-írásnak bőven van pótolnivalója, mégis az elmondottak alapján úgy ítélem meg, hogy éppen az elitkutatások terén mutatkozik – legalábbis angolszász viszonylatban – a legkevesebb „elmaradása”.⁶² Így aztán Magyarországon mind módszertanát, mind szemléletmódját tekintve, minden hiányossága ellenére éppen az elitkutatások álltak az 1990-es években a legközelebb az európai szintű, színvonalú társadalomtörténet-íráshoz.

⁶¹ Néhány alapmű: RUBINSTEIN, William D.: *Capitalism, Culture, and Decline in Britain, 1750–1990*. London and New York, 1994. (First published in 1993.); RUBINSTEIN, William D.: Britain's Elites in the Interwar Period, 1918–39. In: *The Making of the British Middle Class? Studies of Regional and Cultural Diversity since the Eighteenth Century*. KIDD, Alan–NICHOLLS, David (eds.): Cornwall, 1998. 186–202.; TRAINOR, Richard, H.: *Black Country Élités*. The Exercise of Authority in an Industrialized Area, 1830–1900. Oxford, 2001. (First published in 1993.); MORRIS, Robert J.: *Class, Sect and Party*. The Making of the British Middle Class: Leeds, 1820–1850. Manchester, 1992. (First published in 1990.); Megemlítek még két kiemelkedő, ám eddig kiadatlan bölcsészdoktori értekezést is: WHITE, Alan Paul: *Formation and Development of Middle-Class Urban Culture and Politics: Sheffield 1825–1880*. The University of Leeds, Department of Social Policy and Sociology, 1990.; JORDAN, Spencer Kenneth: *The Development and Implementation of Authority in a Regional Capital: A Study of Bristol's Elites, 1835–1939*. University of the West of England, Bristol, 1999. – A kéziratok lelőhelye: British Library EThOS (Electronic Theses Online Service), [<http://ethos.bl.uk/Home.do>]

⁶² Köszönhető ez részben Gyáni Gábor egyik korán reflektáló tanulmányának is. – GYÁNI Gábor: „Úri kapitalizmus” és a vállalkozók: viták a XIX. századi angol elitről. *Valóság* 34. évf. (1991) 12. 39-44.

Zsolt Szilágyi

Elite Researches and Elite Notions in the Hungarian Historiography in the Last Three Decades.

The first organized researches of elite circles within Hungarian writing social history were carried out under the leadership of Tibor Huszár during the late 1970s. By this time – the ‘virilis’ researches (proto-elite researches) were induced by Károly Vörös utilizing the specific Hungarian resources. Independently from the latter process seen above and with a reference to correspondent Anglo-Saxon practice of social history writing, Dénes Némédi, as a member of the Huszár research team, directed a primary focus on ‘position’ and ‘power’ when creating the notion of elite. Later on, György Lengyel used this approach to create the complex concept of economic elite, which was accepted as followable only in the 1990s due to the mediation of Gábor Gyáni. As a result, the focus of elite researches became positioned on economic elite circles. The mainstream research, also interpreted as the canon, was not diverted until 2006, when Tibor Takács’s essay in *Századok* was published. Nevertheless, in 1995 Erzsébet Tokaji made an attempt years before to counteract the cliché of the canon. Due to the investigation of Takács, within the researches done in the field of local elite, the priority of economic elite got weakened. Thus, with a total revulsion, the research of the local city council, namely the ‘political’ elite circle came into prominence. In my view, for the sake of further successful research results, a status of consensus shall and should be reached.